

תאריך עדכון: 15.6.23

שם מחלקה:
ביה"ס ללימודי יסוד ביהדות
שם ומספר הקורס:
קורס מוסיקלי: השתקפות התנ"ך בזמר העברי
01-034-95

שם הקורס באנגלית:

Music course: The reflection of the bible in Israeli songs

שם המרצה: ד"ר יוסף פריאל

סוג הקורס: שיעור

היקף שעות: 2 ש"ש

סמסטר: קיץ

שנת לימודים: תשפ"ג

<https://lemida.biu.ac.il/course/view.php?id=74195>

אתר הקורס באינטרנט:

א. מטרת הקורס

מטרת על:

הסטודנטים יתייחסו לזמר העברי כאבן יסוד מדעית המעמיקה את ההיכרות עם ההיסטוריה התנ"כית והיהודית בכללותה.

מטרות ספציפיות:

- א. הסטודנטים יכירו את הטקסטים המקראיים הרלבנטיים על פרשנותם, הן זו המדעית והן זו המסורתית.
- ב. הסטודנטים ידעו לקשר את השירים הנלמדים לטקסטים הרלבנטיים.
- ג. הסטודנטים יקבלו כלים לזיהוי מוטיבים תנ"כים בפזמונים שונים.

תוצרי למידה: יישום מטרת העל.

ב. תוכן הקורס

רציונל

התנ"ך, כספר המתורגם ביותר בהיסטוריה האנושית, הוא אבן יסוד לאלפי פריטי ספרות. גם הזמר העברי המתחדש שהחל להיכתב בראשית הציונות והלך ופרח עם התקדמות המדינה ומוסדותיה, השתמש בתנ"ך, פירש אותו ואף ביקר אותו בדרכו הספרותית. בקורס זה נלמד כמה מסיפורי התנ"ך, מעט על ההיסטוריה של המדינה, קצת יותר על מוסיקה ישראלית, ונחבר

ביניהם. הקורס משלב בין ארבעה תחומים: התרבות הישראלית, הספרות המודרנית, התנ"ך והמוסיקולוגיה.

מהלך השיעורים

הקורס יתנהל בצורה פרונטלית, אך יסודו הוא סרטונים המציגים את השירים ומילותיהם, ודיון שיתנהל בעקבותיהם.

תכנית הוראה מפורטת:

מס' שיעור	נושא השיעור	קריאת חובה	קריאת רשות
1.	מבוא: על המוסיקה וכלי הנגינה בתנ"ך.	1	8-2
2.	מבוא: על מעמד התנ"ך בזמר העברי.	18	9-17, 23-24
3-4	סיפורי בראשית בזמר העברי.		25-27
5-6	סיפור המבול בזמר העברי.	31 (עמ' נבחרים)	28-30
7-8	סיפורי האבות בזמר העברי.	35	32-34
9.	השתקפות עקדת יצחק בזמר העברי.		36-37
10.	דמותה של רחל בזמר העברי.	40	38-39
11-12	עשרת הדברות בזמר העברי.		41-42
13-14	מסע המדבר בזמר העברי.		43-44
15-16	סיפורי דוד בזמר העברי (דוד המנגן, גוליית, בת שבע)	47	45-46
17.	אליהו ואיזבל בזמר העברי.	50	48-49
18-19	מספרות הנבואה בזמר העברי.		51-53
20-21	השתקפות ערכי יסוד מקראיים בזמר העברי (צדק, שלום, אחווה, תשובה, קיבוץ גלויות).		54-56
22-23	אמני ישראל שרים מזמורי תהלים.		57-60
24.	אמני ישראל שרים את שיר השירים.		61-63
25.	ספר משלי בזמר העברי.		64-65
26.	ספר קהלת בזמר העברי.		66-68

ג. דרישות קדם: אין.

ד. חובות הקורס

1. נוכחות.
2. קריאה ביבליוגרפית.
3. הגשת מטלה עד סוף הקורס של תרומת שיר נוסף לקורס, המנותח בכלים אקדמאים של הקורס. יש לבקש אישור מהמרצה שהשיר אפשרי.
4. בחינה מסכמת.

ה. מרכיבי הציון הסופי

- א. מטלה 10%.
- ב. בחינה 90%.
- ג. בונוס יינתן למתמידים בנוכחותם.

1. ביבליוגרפיה לפי נושאים

מבוא: על המוסיקה וכלי הנגינה בתנ"ך

1. תומר אלבגלי ויהודה כץ, הרכבי נגינה מקראיים: הקשרים וייעודים של הרכבי כלי-זמר בתנ"ך, גלות, י (תשס"א), עמ' 409–423. ובקישור: http://asif.co.il/?wpfb_dl=3503
 2. בתיה ב(א)יר, "נגינה וזמרה במקרא", אנציקלופדיה מקראית, ה, ירושלים תשכ"ח, טורים 759–781.
 3. יהודית כהן, "יובל ... אבי כל-תפיש כנור ועוגב", תצליל 10 (תשל"ט), עמ' 115–125.
 4. דב שוורץ, כנור נשמתי: המוסיקה בהגות היהודית, אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן תשע"ג (בעיקר פרקים א–ד).
 5. ה' שמואלי, "פרשני ימי הביניים על המוסיקה בתנ"ך", הקונגרס העולמי למדעי היהדות, 4/2 (תשכ"ט), עמ' 409–412.
 6. Joachim Braun, *Music in Ancient Israel/Palestine*, Cambridge 2002.
 7. 1. Isaac Kalimi, "Human and musical sounds and their hearing elsewhere as a literary device in the biblical narratives", *Vetus Testamentum*, 60/4 (2010), pp. 565–570.
 8. Philip J. King, "The musical tradition of ancient Israel", in: Prescott H. Williams & Theodore Hiebert (eds.), *Realia Dei; Essays in Archaeology and Biblical Interpretation in Honor of Edward F. Campbell, Jr. at His Retirement*, Atlanta 1999, pp. 84–99.
- מבוא: על מעמד התנ"ך בזמר העברי.**
9. דב שוורץ, ספרות ומוסיקה עממיות באקדמיה וביצוע, בתוך: מפגשים – פרקים באסתטיקה יהודית, אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן 2019, עמ' 128–134.
 10. טלילה אלירם, "שירי ארץ-ישראל – מוסיקה יהודית?", דוכן, טז (תשס"ו), עמ' 170–179.
 11. עז ותמר אלמוג, דור ה Y כאילו אין מחר, חיפה 2016.
 12. עז אלמוג, פרידה משרוליק – שינוי ערכים באליטה הישראלית, ב כרכים, חיפה/אור יהודה תשס"ד.
 13. ליאורה ברסלר, הסגנון הימתיכוני במוסיקה הישראלית (עבודת גמר לתואר שני) תל-אביב 1983.
 14. שרה חפרי-אפלל, שיר הזמר הישראלי משוחח עם המקרא (עבודת גמר לתואר שני), ירושלים תשנ"ה.
 15. אביבה סטיינלסבסקי, "הזמר העברי ככלי לחוויה בחינוך", דרך אפרתה, יד (תשע"ד), עמ' 121–140. ובקישור: http://www.michlala.edu/Productions/magazines/files/michlol_72.pdf
 16. רקפת סלע-שפי, "התפתחות הפואטיקה של הפזמונאות הישראלית בראשית שנות השבעים", אצל: זיוה בן פורת (עורכת), ליריקה ולהיט, תל-אביב 1989, עמ' 76–98.
 17. נעה קנארק גלבוט, "מוסיקה היא דת אקוסטית" או: "מקומה של היהדות ברוק הישראלי בעשור המילניום; גבריאל בלחסן כמקרה בוחן", בקישור (באתר אקדמיה) https://www.academia.edu/30612150/%D7%9E%D7%95%D7%A1%D7%99%D7%A7%D7%94_%D7%94%D7%99%D7%90_%D7%93%D7%AA_%D7%90%D7%A7%D7%95%D7%A1%D7%98%D7%99%D7%AA_%D7%90%D7%95_%D7%9E%D7%A7%D7%95_%D7%9E%D7%94_%D7%A9%D7%9C_%D7%94%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA_%D7%91%D7%A8%D7%95%D7%A7_%D7%A7_%D7%94%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%D7%99_%D7%91%D7%A2%D7%A9%D7%95%D7%A8_%D7%94%D7%9E%D7%99%D7%9C%D7%A0%D7%99%D7%95%D7%9D_%D7%92%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%9C_%D7%91%D7%9C%D7%97%D7%A1%D7%9F_%D7%9B%D7%9E%D7%A7%D7%A8%D7%94_%D7%91%D7%95%D7%97%D7%9F
 18. יוסף פריאל, "שירת התנ"ך של יורם טהרלב", מחקרי גבעה, ד (תשע"ו–תשע"ז), עמ' 169–201, ובקישור: <https://www.washington.ac.il/rashutmechkar/files/2018/10/%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%9C-%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%AA-%D7%94%D7%AA%D7%A0%D7%A9-%D7%A9%D7%9C-%D7%99%D7%95%D7%A8%D7%9D-%D7%98%D7%94%D7%A8%D7%9C%D7%91.pdf>
 19. ענבל פרלסון, שמחה גדולה הלילה: מוזיקה יהודית-ערבית וזהות מזרחית, תל-אביב 2006.
 20. ניסים קלדרון, יום שני – על שירה ורוק בישראל אחרי יונה וולך, תל-אביב 2009.
 21. נתן שחר, שיר שיר עלה נא – תולדות הזמר העברי, בן-שמן 2006.
 22. Naomi Cohn-Zentner, "Singing the Bible with a Modern Inflection: Scriptural Events, Places and Personalities in Israeli Popular Music", *Journal of Synagogue Music*, 34 (2009), pp. 171–198.

23. הילה שובלי-פולק, שירי המחאה ברוק הישראלי: עיון סגנוני וסוציולוגי (עבודת גמר לתואר שני), אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן תשע"ב.

24. Motti Regev, *Pop-rock music: aesthetic cosmopolitanism in late modernity*, Cambridge 2013.

סיפורי בראשית בזמר העברי

25. נעם רפפורט, רוק ישראלי 1967–1973, הוצאת מרום תרבות ישראלית 2018.

26. יענקלה רוטבליט, מאבד תמלילים, תל-אביב 1996.

27. רוני שויקה, שיר חדש – דרשות על יצירות רוק ישראליות, ירושלים 2011.

סיפור המבול בזמר העברי

28. ציפי פליישר, מתי כספי: הקסם והחידה, תל-אביב תשע"ג.

29. שמואליק טסלר, שירים במדים: סיפורן של הלהקות הצבאיות, ירושלים תשס"ז.

30. יורם סימן-טוב (עורך אתר האינטרנט): שרים במדים, בקישור: [http://www.army-](http://www.army-bands.co.il/)

[bands.co.il/](http://www.army-bands.co.il/)

31. גלי מנור, רק מלה בעברית: שירי אהוד מנור בין האני לאנחנו, תל-אביב תשפ"א.

סיפורי האבות בזמר העברי

32. אדוין סרוסי ומוטי רגב, מוסיקה פופולרית ותרבות בישראל, (תרגם מאנגלית ולדי דבוייריס), רעננה תשע"ד (בעיקר: "והזוכה היא... פסטיבלי זמר" – עמ' 151–174; "רוק ישראלי", עמ' 177–240; "מן השכונה אל מצעדי הפזמונים: מוסיקה מזרחית ולגיטימיות" – עמ' 269–295; "מוסיקת עולם בחותם ישראלי: עידן רייכל" – עמ' 338–341).

33. גלי מנור, "גם אני עוד רוצה לבכות: אהוד מנור – שירים כביוגרפיה", בקורת ופרשנות, 44 (תשע"ב), עמ' 301–319.

34. דודו אורן, צביקה פיק: מלאך או שטן? תל-אביב 1980.

35. אסנת שרון, "במחשכייך ירושלים: קריאה ביירושלים של ברזל' מאת מאיר אריאל ב-1967 והיום", היה היה: במה צעירה להיסטוריה, 11 (תשע"ו), עמ' 84–103, ובקישור:

<https://openscholar.huji.ac.il/sites/default/files/hayohaya/files/11-5-sharon.pdf>

השתקפות עקדת יצחק בזמר העברי

36. קרן רוזנבלום-פולק, תמיד עולה המנגינה: משירי יאיר רוזנבלום, תל-אביב 2013.

37. גלי מנור, אהוד מנור: משירת יחיד לשירת רבים" פנים, 52–53 (2010), עמ' 70–79.

דמותה של רחל בזמר העברי

38. אריה בן-נתן (עורך), צביקה פיק: כל השירים, כל המנגינות, תל-אביב 1982.

39. נסים קלדרון ועודד זהבי, ארול אחד: מאיר אריאל – ביוגרפיה, מודיעין תשע"ו.

40. יוסף פריאל, "שירת התנ"ך של דודו ברק", מחקרי גבעה, ז (תש"ף), עמ' 75–97 ובקישור:

<https://dudu-barak.com/wp-content/uploads/2020/09/%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%AA-%D7%94%D7%94%D7%93%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%93%D7%95-%D7%A3%D7%95-%D7%91%D7%A8%D7%A7-%D7%A2%D7%99%D7%9E%D7%95%D7%93.pdf>

מסע המדבר בזמר העברי

41. תלמה אליגון-רוז, שלוש אהבותי, אור-יהודה 2008.

42. טליה הורוביץ, "מסע בעקבות נעמי שמר ותנ"ך", שאנן, י (תשס"ה), עמ' 161–196.

עשרת הדברות בזמר העברי

43. רוני שויקה, "האיש גבריאל: על יצירתו של גבריאל בלחסן", דעות, 64 (תשע"ד), ובקישור:

<https://toravoda.org.il/%D7%9B%D7%AA%D7%91%D7%94/%D7%94%D7%90%D7%99%D7%A9-%D7%92%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%9C-%D7%A2%D7%9C-%D7%99%D7%A6%D7%99%D7%A8%D7%AA%D7%95-%D7%A9%D7%9C-%D7%92%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%9C-%D7%91%D7%9C%D7%97%D7%A1%D7%9F>

44. נעה קנארק גלבוע, "מוסיקה היא דת אקוסטית" או: "מקומה של היהדות ברוק הישראלי בעשור המילניום; גבריאל בלחסן כמקרה בוחן", בקישור (באתר אקדמיה)

https://www.academia.edu/30612150/%D7%9E%D7%95%D7%A1%D7%99%D7%A7%D7%94_%D7%94%D7%99%D7%90_%D7%93%D7%AA_%D7%90%D7%95_%D7%9E%D7%A7%D7%95_%D7%9E%D7%94_%D7%A9%D7%9C_%D7%94%D7%99%D7%94%D7%93%D7%95%D7%AA_%D7%91%D7%A8%D7%95%D7%A7_%D7%94%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C%D7%99_%D7%91%D7%A2%D7%A9%D7%95%D7%A8_%D7%94%D7%9E%D7%99%D7%9C%D7%A0%D7%99%D7%95%D7%9D_%D7%92%D7%91%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%9C_%D7%91%D7%9C%D7%97%D7%A1%D7%9F_%D7%9B%D7%9E%D7%A7%D7%A8%D7%94_%D7%91%D7%95%D7%97%D7%9F

סיפורי דוד בזמר העברי

45. סיון שנהב-שב, פה קבור הכלב: מאפיינים מוסיקליים בכורות של סנדרסון (עבודה שוות ערך תזה), אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן תשע"ו.

46. רוזה טורסקוב, סגנונה הייחודי של עפרה חזה: מקומם של מרכיבים מזרחיים בתפיסתה המוסיקאלית, (עבודת גמר לתואר שני), אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן 2002.

47. יוסף פריאל, " 'מת אב ומת אלולי לנתן יונתן', רינה בן שחר וניצה בן ארי (עורכות), דברי הכנס התשיעי 'העברית שפה חיה', הוצאת אוניברסיטת תל-אביב והקיבוץ המאוחד תשפ"ג, עמ' 295–308, ובקישור : http://mikrarevivim.blogspot.com/2022/08/blog-post_29.html
- אליהו ואיזבל בזמר העברי**
48. טלילה אלירם, " 'שירו של אבא': ארון הספרים היהודי של נעמי שמר", לשוננו לעם, נוג (תשס"ז), עמ' 118–130.
49. נעם רפפורט, הרוק בישראל, תל-אביב 2016.
50. יוסף פריאל, "הארץ הטובה, החר הטוב ונביאו אליהו בשירי טהרלב", מחקרי גבעה, ה (תשע"ח), עמ' 189–208, ובקישור : <https://www.washington.ac.il/rashutmechkar/files/2018/10/%D7%94%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%94%D7%98%D7%95%D7%91%D7%94-%D7%A4%D7%A8%D7%99%D7%90%D7%9C.pdf>
- מספרות הנבואה בזמר העברי.**
51. אברהם זיגמן, מדרש נעמי : נעמי שמר – המקורות היהודיים בשירתה, ירושלים תש"ע.
52. נסים קלדרון ועודד זהבי, ארול אחד : מאיר אריאל – ביוגרפיה, מודיעין תשע"ו.
53. אהוד בנאי, זה המקום, בן-שמן 2012.
- השתקפות ערכי יסוד מקראיים בזמר העברי**
54. יורם טהרלב, איזו מדינה : החוויה הישראלית בשירים 60 השנים הראשונות, תל-אביב תשס"ח. (אליעזר בן יהודה – עמ' 16 ; שיר לשלום – עמ' 78).
55. שמואליק טסלר, מאפיינים מוזיקליים ייחודיים בשירי יאיר רוזנבלום (דיסרטציה), אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן תשע"ח.
56. קרן רוזנבלום-פולק, תמיד עלה המנגינה : משירי יאיר רוזנבלום, ראשון-לציון 2013.
- אמני ישראל שרים מזמורי תהלים.**
57. ישעיה נבנצל, "כלי השיר בספר תהילים", סיני, קזג (תשנ"א), עמ' קצג–רא.
58. Nissim Amzallag, "The musical mode of writing of the Psalms and its significance", *Old Testament Essays*, 27/1 (2014), pp. 17–40.
59. Carol Harrison, "Enchanting the soul: the music of the Psalms", *Meditations of the Heart* (2011), pp. 205–223.
60. שרה וידנפלד, המורשת המוסיקלית של ר' שלמה קרליבך : ניתוח הרפרטואר ועיון בעיצוב סגנונו המוסיקלי (עבודת גמר לתואר שני), אוניברסיטת בר אילן, רמת-גן תשס"ג.
- אמני ישראל שרים את שיר השירים.**
61. עלי מוהר (עורך), זו אותה האהבה: ביוגרפיה בראשי פרקים – אריק איינשטיין ; תל-אביב 2006.
62. Naomi Cohn-Zentner, *Reshuffling the Ashkenazi musical heritage in domestic spheres : the singing of zemirot Shabbat among religious zionists in Israel* (dissertation), Jerusalem 2013.
63. נתן אלטרמן, פזמונים ושירי זמר, ב כרכים, תל-אביב תשל"ז–תשל"ט.
- ספר משלי בזמר העברי.**
64. נועה קנארק גלבו, "נגני נגני גיטרה – להקת כוורת וזהות ישראלית 1967–1976". ישראלים, 7 (2015), עמ' 138–181. ובקישור : <http://in.bgu.ac.il/bgi/israelis/DocLib/Pages/2015/Kanarek.pdf>
65. דני סנדרסון, נאמן למקור, תל-אביב 1992.
- ספר קהלת בזמר העברי.**
66. דובי לנץ (עורך), אין לי ארץ אחרת : אהוד מנור – שירים כביוגרפיה, תל-אביב 2003.
67. מוטי זעירא, על הדבש ועל העוקץ : נעמי שמר סיפור חיים, בן-שמן 2017.
68. טליה הורוביץ, "הבל הבלים הכל הבל! : עיון בשירי קהלת של נתן יונתן", שאנן, יא (תשס"ו), עמ' 173–208.